

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 27.09.2022
Published /Yayınlanma 31.10.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Dilek, R., Polat, Ş. & Polat, S. (2022). Çocuk şiirlerinde soru cümlelerinin anlamsal açıdan incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(88), 2075-2081.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3313>

- **Reşat DİLEK**
<https://orcid.org/0000-0001-6019-8707>
MEB, Siirt / TÜRKİYE
- **Şemsettin POLAT**
<https://orcid.org/0000-0002-2245-3241>
MEB, Siirt / TÜRKİYE
- **Sait POLAT**
<https://orcid.org/0000-0003-1646-8831>
MEB, Siirt / TÜRKİYE

ÇOCUK ŞİİRLERİNDE SORU CÜMLELERİNİN ANLAMSAL AÇIDAN İNCELENMESİ

SEMANTIC EXAMINATION OF QUESTION SENTENCES IN CHILDREN'S POEMS

Issue/Sayı: 88

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Bu çalışmada çocuk şiirlerinde soru cümlelerinin işlevsel açıdan ne gibi anlamlar içerdiği tespit edilerek yorum gücüyle anlamlandırılmıştır. Soru cümleleri gerçek soru cümleleri ve sözde soru cümleleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma ölçeği metin bağlamında incelenerek anlamsal düzeyde analiz edilmiştir. Belirgin işlevin tespitinde iletişim kanallarında yer alan birtakım unsurların varlığının anlamlandırma sürecine katkı sağladığı görülmüştür. Soru ekleri ve soru sözcükleri vasıtasıyla beliren soru unsurunun metne anlamsal bir derinlik ve estetik değer kazandırdığı saptanmıştır. Derleme yöntemiyle taranan şiirsel metinlerde, soru cümlelerinin soru anlamı dışında birden çok anlam barındırdığı, gerçek soru cümleleri ile sözde soru cümlelerinin kuruluş amacı dikkate alınmıştır. Çalışmanın esas gayesi, çocuk şiirlerinde bulunan soru cümlelerinin metin bağlamında incelenerek işlevsel yönden taşıdığı anlam kapsamının gün yüzüne çıkarılmasını sağlamaktır.

Anahtar kelimeler: Çocuk şiirleri, soru cümleleri, anlam, işlev, estetik.

ABSTRACT

In this study, the functional meanings of interrogative sentences in children's poems were determined and interpreted with the power of interpretation. Interrogative sentences are classified as real interrogative sentences and pseudo-interrogative sentences. This classification scale was analyzed in the context of the text and analyzed at the semantic level. It has been seen that the existence of some elements in the communication channels contributes to the meaning-making process in the determination of the distinctive function. It has been determined that the question element that appears through question suffixes and question words adds a semantic depth and aesthetic value to the text. In the poetic texts scanned by the compilation method, the purpose of the establishment of the real interrogative sentences and the so-called interrogative sentences has been taken into account, in which the interrogative sentences have more than one meaning apart from the interrogative meaning. The main purpose of the study is to examine the question sentences in children's poems in the context of the text and to reveal the scope of their functional meaning.

Keywords: Children's poems, question sentences, meaning, function, aesthetics.

1. GİRİŞ

Soru anlamı içeren, herhangi bir konu hakkında bilgi edinmek, kuşkuları gidermek, his ve düşünceleri onaylatmak amacıyla kurulan cümleler soru cümlelerini ifade eder. Soru sıfatları, soru zarfları, soru zamirleri, soru edatları, soru eki ve tonlama aracılığıyla oluşum arz eden soru anlamı, anlatıma akıcı ve zengin bir değer yükler. Soru cümleleri, gerçek soru cümleleri ve sözde soru cümleleri bağlamında incelenir. Gerçek soru cümleleri cevap gerektiren, soruyu soranın cevap beklediği soru cümleleridir. Sözde soru cümleleri ise genelde onaylama amacıyla kullanılır, herhangi bir cevap beklentisi içermez.

Anlamı, anlam yapılarında ve anlam değişimelerindeki değişmez ve evrensel nitelikleri araştıran eylem (Karaağaç, 2013: 31), anlam bilim dizgesini belirtir. Dil, insanların isteklerini anlatmak, aralarındaki anlaşmayı sağlamak için kullandıkları seslerden örülmüş sistemdir (Özkan, 2013: 1). İnsanoğlunun ayırıcı niteliği olarak beliren, konuşma yeteneğine dayanan, zamanla bir toplumun, ulusun kültür varlığı durumuna gelen, kendi yasaları, her yanını çözemediğimiz nitelikleriyle çok güçlü ve büyümlü bir varlık olarak her konuda karşımıza çıkan bir haberleşme dizgesidir. Değişik dil türlerini kapsayan bu büyümlü varlık, şiir dilini, daha doğrusu adına şiir dediğimiz dil türünü de kapsar. Şiir dili bildirmeyi değil, duygulandırmayı ya da heyecan vermeyi amaç edinen bir başka dildir (Aksan, 2004: 130-131). Şiirin, zihni yeni işlemlere, yeni eylemlere zorlayan, ona yeni düşünce ve duygu ufukları açan bir dili vardır (Aksan, 2004: 141). Herhangi bir ögesinde soru anlamı bulunan cümle, soru cümlesini işaretler. Soru cümlesi, bilgi almak amacıyla oluşturulur (Özkan, Toker ve Aşçı, 2016: 149). Soru eki –mİ, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır (Karahana, 2019: 107).

2. SÖZDE SORU CÜMLELERİ

Bir uçurtma mı olsaydım,

O sarı yeşil kuyruğu olan?

Ya bir buluta ne demeli,

Kırmızıya boyanan? (Uygun Adalı, 2020: 26).

Dörtlükte şairin karar vermede çektiği güçlük soru eki “mı” ve soru sözcüğü “ne” vasıtasıyla ifade edilmiştir. Şairin birden çok seçeneğin arasında kaldığı, bu seçeneklerden birini seçip öbüründen vazgeçemediği görülmüştür. Şair, okura yönelttiği sorular karşısında herhangi bir cevap beklentisi içinde olmadığından “sözde sorular” vasıtasıyla okura danışmış, dileklerini okurun ilgisine sunmuştur.

Sonbaharda minik kuşlar

Yuvalarında neler yapar

Yapraklar yok saklayacak

Rüzgârlardan koruyacak

Düşündüm de minik kuşlar

Fırtınada ne yaparlar?

Sonbaharlardan sonra kış var.

Kaplayacak her yanı kar.

Küçük kuşlar, minik kuşlar,

Sizin için zor günler var (Kıyafet, 2010: 22).

Mevsimsel geçişin yaratacağı zorlukların minik kuşlar üzerindeki olumsuz etkilerini sorgulayan şair, bu durumu endişeyle karşılamaktadır. Sonbaharın ardından kışın gelmesi, dolayısıyla karın yağması söz konusu olduğundan kuşların aç ve yuvasız kalabileceği düşüncesi şairi hüznlendirmektedir. Şair, bu durum karşısında birtakım sorular sormakta, fakat herhangi bir yanıt alma beklentisi içinde olmamaktadır.

Şeker de neymiş, aman
şu gelen uykuya bak, ne tatlı
havadayken daha hemen kapmalı
gözkapaklarımızın üstüne koymalı

Bu uyku bir bulut mu, yoksa
bembeyaz bir kuş mu, kanatlı
öyleyse kış kışlamadan kuş kuşlamalı
süzülüp alınımıza konmalı (Ergülen, 2021: 28).

Şair, uyku kavramının önemine vurgu yapmak amacıyla ilgi çekici ve coşkulu bir üslup tercih etmiştir. Dikkatlerin canlı kalması açısından ifadeyi soru sorma tekniğiyle güçlendirmiştir. Şair, okura danışarak “uykunun bir bulut mu yoksa bembeyaz bir kuş mu” olduğunu cevap beklemeksizin sormuştur. Sorduğu sorunun cevabını kendisi bilmesine karşın, ifadeyi akıcı ve zengin bir görünüme kavuşturmak istemiştir.

Yuvasına gider gelir,
Bilmez, yorulmak nedir.
Böyle güzel bal yapmayı,
Acaba kimden öğrenir?

Vızıl vızıl vızıldar,
Çiçekten çiçeğe konar...
Durmadan bal özü toplar,
Ne çalışkan şu arılar.

Peteği düzgün altıgen,
Şifalı şerbet üreten.
Kimdir bu işin sırrını,
Ona güzelce öğreten

Ne tatlıdır balın senin,
Çok sırlıdır bu eserin.
Söyle Allah aşkına hey,
Kimdir senin öğretmenin?

Sana desem bal mimarı,
Acep bana darılır mısın?
Alınca çiçek kokuları,
Bal özüne sarılır mısın?

Çiçekleri iyi tanırsın,
Gülistanda dolaşırsın...
Görevini aksatmadan,
Aşkla şevkle çalışırsın... (Neşeli, 2021: 62-63).

Şiirde bal arılanın, yaşam döngüsündeki konumu tasvir edilmiştir. Soru sorma yöntemi ile dikkatlere sunulan bu ekolojik süreç, merak ve coşku unsurlarıyla betimlenmiştir. Şair, arıların, bal yapma yetisini kimden öğrendiğini merak etmiştir. Bu süreci sorgulayan şair, bir cevap beklentisi içinde olmamıştır.

Nedir bu sonsuz derinlikler?

Kim boyamış maviye?

Ya o ak pak bulutlar?

Gök ananın yavruları mıdır?

Neden karadan öyle uzak dururlar? (Akt. İsen, İsen ve Kireçi, 2008:163).

Şair, gökyüzünün sonsuzluğunu, görüntüsünü, rengini sorgulayarak bu merakını dile getirmektedir. Bulutların, yeryüzünden neden o kadar uzak durduğunu ve onların gök ananın yavruları olup olmadığını merak etmektedir. Bu sorgulama işlemi, şairin merak düzleminde gerçekleşmekte, şair, karşı taraftan herhangi bir yanıt beklememektedir.

Cıvcivim uyuyor görmüyor musun?

Durumu kötü cıvcivimin

Acaba çok koruk yemekten mi?

Ateşi var fırın gibi.

Bu şarıl şarıl yağın yağmurda

Hava karanlık, toprak ıslak

Parça parça bulutların içinde

Zühre ne yapıyor?

Zühre hanım uyumuş

Kimse onu görmemiş... (Akt. Gedik, 2021: 107-108)

“Cıvcivim uyuyor görmüyor musun?” dizesinde kızgın bir ruh hâlinin soru sorma tarzıyla yansıtıldığı görülmektedir. Şiirde, cıvcivin hastalanma nedeni sorgulanmakta ve endişeli bir ruh hâli göze çarpmaktadır. Sözde soruların yöneltildiği şiirde, anlatımın canlı bir görünüme kavuşması amaç edinilmektedir.

3. GERÇEK SORU CÜMLELERİ

“Bulutlar kızdı” dedi ablam

“Neden?” dedim.

“Baksana taş atıyorlar.”

Bu sözlere güldü babam

“Taş değil doludur onlar

Yağmurcuklar gökte donar

Buz olur yere yağar”

Bu sırada güldü ablam:

“Biliyorum biliyorum

Bitkilere verir zarar

Biraz daha irileri

Evlerin camını kırar

Ben doluyu biliyorum

Size şaka söylüyorum” (Kıyafet, 2010: 30).

Şiirde, bir hava olayının oluşum nedeni ironik bir şekilde yanıtlanmıştır. Dolunun yağması bulutların kızgınlığına bağlanarak, soru soran kişi meraka ve kuşkuya yöneltilmiştir. Gerçek soru cümlesi “neden” soru zarfıyla yansıtılmış ve bu soruya bir cevap beklentisi doğmuştur.

İniyorduk dağdan yaya,
Yoldaş olup küçük çaya.

Birden sular söküldüler,
Yükseklerden döküldüler.

Yavaş yavaş ben yaklaştım,
Ve bakınca dehşet şaşım:

Gördüm derin uçurumda,
Sular kötü bir durumda.

Gürül gürül çağlıyordu,
Çağlamıyor ağlıyordu.

Dedim: - Nedir bu ağlayan?

Babam dedi: - çağlayan! (Akt. İsen, İsen, Kireçi, 2008: 259).

Şiirde bir akarsuyun, fazla yüksek olmayan bir yerden köpürerek döküldüğü yer olan çağlayan kavramının yarattığı şaşkınlık dile getirilmiştir. Şiirde çağlayanı gören bir çocuğun bu görüntüye bir anlam veremediği ve bunu şaşkınlıkla karşıladığı görülmüştür. Gördüğü şeyin ne olduğu hakkında bilgi edinmek isteyen çocuk, bir cevap beklentisi içinde olmuştur.

Anlatınız dinleyelim

Nasıl olur dağ tepeler,

İrmak ile şu nehirler

Olsun hepsi benim yurdum?

İşte yavrum cevap sana:

Şu gördüğün güzellikler,

Dağlar, taşlar ve tepeler

Çayır çimen ve dereler

Göller ile akan sular

Köy ve bütün kasabalar,

Bu gördüğün parça toprak

Senin güzel yurdun ancak. (Akt. İsen, İsen, Kireçi, 2008: 81).

Şiirde, bir çocuğun gördüğü dağlar ve ırmakların, tepeler ile nehirlerin hepsini yurt olarak görme isteği yer almaktadır. Çocuk, bu yapılara “yurdum” demek istemekte, bu düşüncesini karşı tarafın teklifine sunmaktadır. Sunduğu teklifi soru sorma tekniğiyle ifade etmekte ve karşılığında cevap beklemektedir.

-Cennet mi dedin? Efendim?

-Hayır, hayır!

Ordîbehişt dedim.

Ama, bak nasıl bir bahçe!

Ne güzel!

Cennet dedim belki de... (Akt. Gedik, 2021: 179).

Şiirde şair, karşı tarafın ne söylediği hakkında net bir fikir yürütememektedir. Doğru sözcüğün ne olduğu hakkında kesin bir yargıya ulaşmak adına karşı tarafa soru sorma ve doğru cevabı öğrenme ihtiyacı hissetmiştir. Dolayısıyla yönelttiği soru karşısında bir onay alma beklentisi içinde olmuştur.

“Dünya’nın ateşi yükseliyor” dediler,

“Nasıl yani?” dedi kardeşim,

“Anneler onu da mı doktora götürecekler?”

“Hayır” dedi annem,

“Küresel ısınma”dan Dünya’nın ateşi.

Kardeşim:

“Dünya çok mu küre yemiş?

Onun için mi ateşi yükselmiş?

O zaman benim ki de “Dondurmasal ısınma”

Doktorum dedi ki:

“Bir daha çok dondurma yeme,

yükselir ateşin sonra!” (Uygun Adalı, 2020: 4-5).

Şiirde küresel ısınma olayının nedeni ve anlam dağarcığı ironik ve tasviri bir ifadeyle yoğrularak soru sorma tekniği aracılığıyla aktarılmıştır. Soru cevap yöntemiyle anlamlandırılan ifadeler, akıcı ve çarpıcı bir görünüm sergilemiştir. Sorulan sorularda merak ve endişe öğeleri ön planda olup verilen cevaplar bir çocuğun düş dünyasına hitap edecek şekilde betimlenerek sunulmuştur.

4. SONUÇ

Çalışmada çocuk şiirlerindeki soru cümleleri anlamsal yönden sınıflandırılmış, metin bağlamı kapsamında yorumlanmıştır. İşlevsel inceleme esas alınarak soru sözcükleri ve soru eklerinin anlatıma yüklediği estetik derinlik açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Gerçek soru cümleleri ile sözde soru cümlelerinin soru anlamı dışında ne tür anlamlar içerdiği, işlevsel inceleme sonucunda tespit edilmeye çalışılmıştır. Şiirsel metinlerde yer alan estetik yapının soru tarzındaki görünümü belirlenmiş, ifadenin etkili ve canlı bir söyleme kavuştuğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada çocuk şiirlerindeki soru cümleleri anlamsal açıdan irdelenmiştir. Çalışmanın bu yönde yapılacak olan yeni çalışmalara katkı sunması arzu edilmiştir.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Ergülen, H. (2018). *Uykucu Şiirler*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Gedik, M. (2021). *Çağdaş İnan Çocuk Şiiri*. İstanbul: Demavend Yayınları.

İsen, M., R. & Kireççi, A. E. (2008). *Balkanlar’da Türk Çocuk Şiiri*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Karaağaç, G. (2013). *Anlam (Anlam Bilimi ve İletişim)*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Karahan, L. (2019). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kıyafet, L. (2010). *Ünite Şiirleri*. İstanbul: Pia Yayınları.

Neşeli, A. (2021). *Sevgi Yumağı*. Ankara: Gülнар Yayınları.

Özkan, M. (2013). *Türkiye Türkçesi Ses ve Yazım Bilgisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Özkan, A., Tokar, M. & Aşçı, U. D. (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.

Uygun Adalı, M. (2020). *Çocuksu Şiirler*. İstanbul: Okuryazar Yayınevi.